

Ранній вік – важливий етап фізичного та психологічного розвитку дошкільника. У цей період відбуваються якісні зміни у розвитку функцій кори великих півкуль мозку, збільшується працездатність нервової системи, формується здатність до наслідування, ходьба, активно розвивається мовлення.

Перші три роки життя характеризуються зростанням стійкості уваги, збільшенням обсягу пам'яті, засвоєнням сенсорних еталонів (колір, форма, величина), удосконаленням наочно-дійового мислення, розвитком афективної та вольової сфер. У цьому віці психічні процеси дитини безпосередньо залежать від наочної ситуації та функціонують у нерозривному зв'язку з практичними діями. Все це сприяє переходу від емоційного до ситуаційно-ділового спілкування.

У дитячій психології на основі діяльнісного підходу (Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський) розроблено теорію спілкування дітей раннього і дошкільного віку (Д. Б. Ельконін, О. В. Запорожець, М. І. Лісіна). Спілкування дитини вчені розглядають як активні дії, за допомогою яких вона прагне щось передати оточуючим й отримати від них певну інформацію, налагодити з ними потрібні їй емоційно забарвлені стосунки, узгодити свої дії з діями тих, хто поруч, задовольнити власні матеріальні й духовні потреби.

Дослідження під керівництвом О. В. Запорожця, М. І. Лісіної свідчать, що процеси спілкування у дитини – не реакції, які «стимулюються» і «підкріплюються» з боку середовища, а свідомі дії. У ранньому дитинстві завдяки цілеспрямованим впливам дорослого на дитину відбувається перехід від реактивності до активності в спілкуванні.

Вони ввели у науковий обіг поняття «комунікативна діяльність», виявили зв'язки між спілкуванням та іншими видами дитячої діяльності: руховою, ігровою, мовленнєвою. Найяскравішим прикладом переходу дій зі сфери спілкування в інші види психічної діяльності є виникнення мовлення з метою спілкування і в процесі самого спілкування.

Спостереження освітнього процесу в групах раннього віку дошкільних навчальних закладів дає підстави стверджувати, що вихователі не завжди створюють, враховують і дотримуються умов повноцінного становлення мовленнєвої діяльності дітей.

Зауважимо, що такими умовами виступають:

- ✓ зрілість структур головного мозку;
- ✓ достатній рівень сформованості психічних функцій;
- ✓ правильна, чітка та координована робота голосового, дихального та артикуляційного апаратів;
- ✓ формування потреби у спілкуванні;
- ✓ відповідне віковим та індивідуальним особливостям предметно-розвивальне середовище.

Завдання дорослих у цей час – усіляко сприяти мовленнєвому розвитку дитини, активізувати та стимулювати його, обираючи для цього доступні та найбільш ефективні шляхи.

Формування активного мовлення дитини починається з мовленнєвого наслідування, коли у неї вже є певний рівень розвитку слухової уваги, пам'яті, сприймання, мовленнєвої моторики та розуміння мовлення дорослих.

Малюк прагне наслідувати мовлення людей, які його оточують. Саме тому, щоб мовленнєвий розвиток дітей раннього віку відбувався повноцінно, мовлення дорослих має бути правильним, розбірливим, простим, повторюваним, різнобарвним, живим. Насичення простору дитини зразками мовної культури є основним джерелом збагачення її мовлення.

Дуже важливе значення має співпраця дорослого з малюком, що виявляється в емоційному контакті між дорослим і дитиною, цікавому ігровому сюжеті, зрозумілому й близькому досвіду малюка, яскравій наочності і, звичайно, в іграх та вправах, пісеньках, віршиках, загадках, закличках та забавлянках, тісно пов'язаних з тією чи іншою практичною ситуацією.

Не можна забувати про те, щоб гра починалася при гарному настрої дитини, тривала доки не згасне її зацікавленість і завершувалась при перших ознаках втоми. Адже саме в практичній, зокрема в ігровій, діяльності найбільше розвивається активне мовлення дитини.

В практиці роботи як вихователі, так і батьки, знаючи можливості активного мовлення дитини, поспішають відразу ж виконати її бажання, реагуючи на плач, крик, невербальні прояви. Дорослі «забувають» короткими запитаннями спонукати малюка у звуковий чи словесний спосіб означити своє прохання. Щоб діти почувалися впевненіше і розвивалися швидше, варто частіше їх хвалити. Позитивна оцінка їхніх досягнень у край потрібна.

Розвиток активного мовлення дітей значною мірою залежить від створення відповідного мовленнєвого та предметно-розвивального середовища, яке сприяє ефективному засвоєнню рідної мови. Головним і незамінним елементам такого середовища є дорослий – партнер у спілкуванні, у спільній діяльності. Щоб розуміння мовлення партнера було ефективним, необхідно дотримуватися таких умов:

- ✓ постійно спілкуватися з дитиною;
- ✓ мати єдині вимоги до мовленнєвого спілкування з малюком усіх близьких дорослих;
- ✓ виключити зі спілкування з дитиною «сюсюкання»;
- ✓ створити ігровий куточок з достатньою кількістю іграшок та книжок;
- ✓ організовувати спеціальні ігри та вправи;
- ✓ поступово ускладнювати мовленнєве спілкування.

Доцільно використовувати для спілкування з малюком усі звичні режимні ситуації (одягання, прогулянки, годування, вмивання, підготовка до сну тощо), а

також моделювати їх під час ігор. Навіть якщо дитина ще не говорить, дорослий має звертатися до неї, ставити запитання і сам відповідати на них після паузи.

Під час спілкування дуже важливо заохочувати дитину до мовленнєвого наслідування, яке тісно пов'язується з її практичною діяльністю, з наочною ситуацією та грою. Варто починати з вироблення у малюка вміння загального наслідування дій дорослих, а потім переходити до власне мовленнєвого наслідування. Розвиток мовленнєвого наслідування потребує повторення окремих звуків та звукокомплексів зі смисловим навантаженням, слів різної складової структури, коротких фраз. Корисно поєднувати віршовані тексти з мелодією, ритмічними, повторювальними рухами, адже вони допомагають малюку краще сприйняти, зрозуміти та запам'ятати текст. Усе це є ефективним стимулятором розвитку активного мовлення малюка.

Належних результатів можна досягнути лише за умови спільної роботи педагогів і батьків. Тому всі форми роботи ДНЗ з родиною мають бути підпорядковані одній меті – забезпечити оптимальні умови для розвитку дитини як в дошкільному закладі, так і вдома.

Отже, розвиток активного мовлення відіграє провідну роль у загальному всебічному розвитку особистості. Тому вихователям необхідно постійно здійснювати просвітницьку та освітню роботу з батьками для роз'яснення їм вікових особливостей, винятковості й необхідності своєчасного становлення активного мовлення, що сприятиме цілісному й гармонійному розвитку особистості; налаштовувати дорослих на оптимально доцільні для дитини тривалість, кількість та якість мовленнєвих контактів; забезпечувати дитині спокійний темп життя, створювати навколо неї атмосферу доброзичливості, терпимості, любові й захищеності попри її успіхи чи невдачі у мовленнєвому зростанні; спілкуватися з дитиною орфоепічно та граматично правильною українською мовою; відмовитися від зіставлення мовленнєвих досягнень дитини та її однолітків, зважаючи на індивідуальні особливості кожного малюка (темп, термін оволодіння мовленням, особистісні якісні та кількісні показники); активізувати загальну моторику малюка, розвивати м'язи пальців руки за допомогою спеціальних ігор та вправ; уникати категоричних висновків щодо рівня мовленнєвого розвитку дитини.